

U POSETI GOSPOĐI NABOKOV

Pamtio je i to da je hotel bio sumoran i jeftin, i da je skrušeno stajao kraj drugog, znatno boljeg hotela, kroz čije su se *rez-de-chaussée* prozore mogle nazreti utvare belih stolova i plutajućih konobara.¹

Ovi redovi iz pozognog kratkog romana *Prozirne stvari* preplaviše me dok sam išao iz svog ubogog prenoćišta (zapareni radijatori, sobna posluga onim što je trenutno pri ruci, krevet nalik na viseću ležaljku) ka svetlucavoj citadeli hotela „Montre palas“, gde su Nabokovljevi prebivali 1961. i gde Vera Jevsejevna Nabokov provodi poslednje četiri godine, sama, na šestom spratu starog krila zgrade.

Zašto uostalom Montre, pitao sam se, i zašto hotel? Kad je ekipa BBC-a stigla u Montre da snimi ono što je danas poznato kao „poslednji intervju“, Nabokov je primetio: „S vremenima na vreme sam se zabavljao mišlju da kupim vilu. Mogu da zamislim udoban nameštaj, efikasne alarmne sisteme, ali ne mogu sebi da dočaram sliku odgovarajućeg osoblja. Starijim slugama je potrebno vreme da bi ostarile, a pitanje je koliko ga ja još imam na raspolaganju.“ Novinar koji je vodio razgovor, Robert Robinson, rekao je za Montre da to mesto budi „čudan osećaj šetnje starom fotografijom“. Pešačeći po suncu i izmaglici na obali jezera, razmišljao sam o izgubljenim i bezazlenim parkovima idealizovanog dečaštva. Švajcarska deca su doterana i besprekorna na svojim klizaljkama. Švajcarske mušice, koje se drže po strani, imaju preterano razvijenu građansku svest da bi se rojile ili ujedale.

Nabokovljevi su živeli u žiži dvadesetog veka – zajednički život gotovo petparačkog sjaja, pretnje i patosa: izgnanstvo iz revolucionarne Rusije (gde je mladi Vladimir bio tinejdžerski plejboj, pesnik i milioner); histerija i hiperinflacija Vajmarske Nemačke (Nabokovljev otac, veliki liberalni državnik V. D. Nabokov, ubijen je na jednom političkom sastanku u Berlinu); neizvestan boravak u Francuskoj dok su tu zemlju osvajali Nemci; a potom, beg u poslednji čas (Vera je Jevrejka) u gostoprimaljivu prazninu Novog sveta.

Nabokov je u Americi zaokružio dvadeset teških godina književne i akademske rutine. U međuvremenu je imao zadatak da se reinkarnira kao (u širem smislu) engleski romano-pisac pre nego ruski. Neopozivo blagostanje – tj. sloboda – stiglo je najzad u obličju *Lolite* (1959). Malo je čudno, stoga, što su Nabokovljevi odabrali da se otisnu u ono što Lambert Hamert naziva „moja lakirana, kao igračke blistava švajcarska sela i iscrpno slavljeni Alpi“² i igralište Montrea. Bez obzira na sve svoje zaplete i neočekivane događaje, život Vladimira i Vere Nabokov ima jednu jednostavnu temu – temu posvećenosti. Oni su došli u Montre

¹ Prevod preuzet iz odlomka Nabokovljevog romana *Prozirne stvari* u prevodu Zorana Paunovića, objavljenog u „Poljima“, br. 425, jul/avgust 2003. (Prim. prev.)

² Prevod preuzet iz prevoda *Lolite* Branka Vučićevića, Narodna knjiga, Beograd, 1988. (Prim. prev.)

da bi doveli oeuvre u red, da bi nadgledali prevode ranijih dela i da bi bezbržno završili s poslednjim romanima.

Gospođa Nabokov me je strpljivo čekala u jednom od lobija sa stubovima u hotelu „Montre palas“. „Šta biste popili?“, smesta je pitala. „Viski? Džin? Šta god želite.“ U pola dva-nest pre podne, ovo mi se učinilo kao prihvatljiva ponuda. Odlučio sam se za vino dok je gospođa Nabokov naručila jedan „džej end bl“ – odnosno „čeј end pi“ (ona govori engleski s jakim naglaskom i još pomalo nesigurno). Nasmejani konobar se našalio i razgalio; legenda kaže da je Vladimir Nabokov ostavljaо velike napojnice, a njegova supruga je i dalje jedna od mezimica osoblja. Oprezno je pijuckala svoj viski, koji nije do kraja ispila. Bila je, čini mi se, jednostavno uljudna. Kad god sam pokušao da platim nešto, gospođa Nabokov bi se odlučno umešala. „Ne, ovo je moje – ovo je *moja* zabava.“

Kosa joj je gusta i bela, a oči izražajne i ironične. Veoma je bolesna u poslednje vreme – sluh joj je pomalo slab i koristi štap; ali čak i sad, sa sedamdeset i više godina, njen izrazito prijemčivo lice i dalje obasjava ženstvena svetlost. To je, iznad svega, duhovito lice. „V. N.“ je, kako ga Vera nekad zove, imao običaj da se hvališe kako je ona bila najduhovitija od svih žena koje je ikad poznavao, a nije teško uočiti taj i druge razloge njegovog ponosa. Spoj skromnosti i prirodne ljubopitljivosti ili topline čini je šakljivim predmetom intervjuja. „Ali hajde da pričamo o vama“, reći će ona. „Jeste li oženjeni? ... Želite li da imate decu? ... Viđate li svoju porodicu?“

U tom trenutku, po dogovoru, pridružio nam se Dmitri Nabokov, jedinac Nabokovljevih i izuzetno zanimljiva ličnost sam po sebi – reli vozač, planinar, međunarodni operski pevač, kao i uspešan prevodilac mnogih očevih romana. Dmitri trenutno živi u blizini svoje majke: u bolnici u Lozani, preciznije, gde završava dugi oporavak nakon stravične saobraćajne nesreće prošle godine. Tek koji kilometar uz put, nakon posete Montreu, Dmitrijev moćni auto je tajanstveno „sleteo s puta“. Uspeo je da se izvuče iz olupine u plamenu, a onda su ga žurno prebacili u bolnicu, koja je voljom sudbine bila samo deset minuta dalje i posedovala jedno od najnaprednijih odeljenja za lečenje opekotina na svetu. Dmitri je odatle hladnokrvno telefonirao majci, rekavši joj da je doživeo manju nesreću i da će uskoro doći da je poseti. Protekao je izvestan period pre nego što je Vera saznala da joj je sin imao sreću da preživi.

Neko vreme smo se čudili Dmitrijevim povredama, koje su i dalje vidljive, da ne kažem upadljive. Razgovarali smo o neverovatnoj moći tela da se oporavi. Zureći u Dmitrijeve spržene prste, nisam mogao a da ne odam počast neverovatnoj moći tela da se uništi pre svega. U pola te primedbe zažalio sam što sam je izrekao. Ali delovalo je da je dobro prošla. S lažnom gadljivošću Vera je potom pitala sina kad će mu s ruku nestati „purpurna čipka“ (tj. odumrle grimizne vene). Poput oca, Dmitri je visok, pročelav, sportske građe, pričljiv i urođeno dobroćudan; majci se priklanja s otmenim zaštitništvom. Gospođa Nabokov je saslušala sinovljev izveštaj o oporavku sa zabrinutošću i izvesnom radošću, a onda se okrenula prema meni. „Da li vozite? ... Nadam se da vozite veoma oprezno.“

Dmitri i ja smo potom prešli u trpezariju dok se Vera povukla u svoj apartman, obećavši da će nam se pridružiti na kafi. „Vidimo se kasnije onda“, rekao sam. „Do viđenja“, rekla je

gospođa Nabokov... Tokom ručka postalo je ubrzo jasno da je Montre izrastao u svojevrsnu centralnu bazu lake industrije Nabokovljevih. Dmitri trenutno prevodi *Prozirne stvari* na italijanski; Vera prevodi *Bledu vatu* na ruski (za *samizdat*, naravno, što je i sudsina V. N.-ovog prevoda *Lolite*). Tu je i neprestana aktivnost na odeljenju za autorska prava. Dmitri, prima-radi, još vida rane od nedavne adaptacije *Lolite* na Brodveju. „Propast. Prava propast“, kako je dodala kasnije njegova majka.

Dmitri trenutno radi na jednom naročito složenom problemu. Kad je Vladimir Nabokov umro, 2. jula 1977, na njegovoj katedri ostao je nedovršen roman. Po Dmitrijevom mišljenju, *Laurin original* je jedno od najodvažnijih i najnedvosmislenijih dela njegovog oca; Nabokov se, pak, nepokolebljivo protivio objavljinju tog romana u nedovršenom obliku. Strašna je ta dilema, a preživeli Nabokovljevi je svakako nisu rešili.³

Jer ako postoji veća obaveza od one prema Vladimиру Nabokovu, onda je to obaveza prema književnoj istoriji. Dmitri i Vera su i te kako svesni toga, a ta obaveza je tesno povezana s prirodnom njihovog porodičnog ponosa. Potegao sam pitanje *Prepiske Vladimira Nabokova i Edmunda Vilsona* i tužnog, neobičnog raspada prijateljstva koji ta prepiska beleži, završavajući se konačno zapanjenošću i ljutnjom zbog Vilsonovog neobjašnjivog napada na Nabokovljev prevod *Evgenia Onjegini*. „Edmund Wilson“, kaže Dmitri s uzdahom. „Dopadao mi se. Baš je znao s decom. Bio je umiljat, voleo je da se igra. Znao je da mi napravi miša od maramice koji se kreće... A onda njegova neizmerna umišljenost – da zna ruski!“ Ili, prema nevoljnjoj proceni nedavnog biografa: Nabokov je bio „dobar čovek, ah, možda na osoben način i sa izvesnim manama, ali svejedno dobar čovek“. Dmitri zabaci glavu, pogleda uprtog u svod, načinivši gest ozlojeđenosti koji je, kao što sam razumeo, bio veoma tipičan i za njegovog oca. „Neverovatno. Ta umišljenost...“

Ispostavilo se da je Vera, kojoj smo se dotad ponovo pridružili u salonu veličine balske dvorane, jednako nepokolebljiva u podršci svom mužu i odbrani uspomene na njega. „Urednik ruske *Blede vatre* – mnoge je smutnje načinio, te nisam htela da prihvatom nijednu njegovu ispravku... Odbacila sam predgovor profesora Karlinskog za drugi tom *Predavanja o književnosti*. Pisala sam izdavačima i rekla da ih zamoljavam da odustanu od objavljinja. To su i učinili.“ Nekoliko trenutaka kasnije gospođa Nabokov je pogrešno čula šta sam rekao za prvi tom *Predavanja*, pobrkavši hvalu i nehvalu. „Šta?“ rekla je. I sve dok nisam pojasnio šta sam mislio, delovalo je da svaki atom u njenom telu treperi od ozlojeđenosti.

Sad je Dmitri otišao; morao je na voz da bi se vratio u bolnicu u Lozani. Pre nego što se oprostio, dao je majci rolnu isečaka iz novina. „Prikaz Počasti,⁴ iz Južne Karoline... Tu pomislu oca...“ Ta vrsta razgovora, kao i nabokovljevska ozlojeđenost, u potpunosti je istovetna prirodi porodične predanosti. Ona ukazuje na neizmernu veru u sebe, ali u njoj nema nadmenosti. Ona je nesebična, zapravo gotovo bezlična, na isti onaj način na koji je umetnost bezlična. Takođe je, kako zamišljam, vrlo ruska po svojoj boji.

Dmitri je otišao. Sunce se sad probijalo kroz visoke prozore ka stolici gospođe Nabokov, te je ona podigla ruku da zaštiti obraz od njegovih zraka. Pokazala mi je primerak

³ U međuvremenu je roman ipak objavljen. (*Prim. prev.*)

⁴ Radi se o knjizi *Vladimir Nabokov, a Tribute*, Pitera Kvenela (Peter Quennell), engleskog biografa, kritičara, književnog istoričara i pesnika. (*Prim. prev.*)

istraživačkog časopisa posvećenog Vladimiru Nabokovu koji joj je počivao u krilu i obratila mi pažnju na ilustracije zamišljenih leptira što ih je nacrtao njen muž (reprodukowane iz njenih ličnih primeraka njegovih knjiga). Imena na makaronском latinskom sadrže razne deminutive njenog imena – *verae, verinia, verochka...*

Upoznali su se 1923, u Berlinu. Iznenadejuće da se nisu sreli pre toga. Čak i u Sankt Peterburgu, najzad, dečaci iz Teniševskog učilišta često su se, uprkos pravilima, družili s devojčicama iz škole Princeza Obolenski. Radili su kao statisti na istim nemačkim filmovima. Vera je bezazleno pohađala Vladimirove književne večeri u emigrantskom intelektualnom krugu u Berlinu. „Govorio je s velikim šarmom”, kaže Vera, „bio je izuzetno lep mladić.“ Vera je u staroj Rusiji imala isti onaj višejezični odgoj kao i sam Nabokov; bila mu je, u stvari, jedan od retkih ozbiljnijih takmaka kao predavač engleskog u Berlinu. „Ali V. N. je predavao mnoge predmete”, priznaje. „Jezike, tenis, boks. I prozodiju, prozodiju.“

Verin otac je sa saradnicima tek bio osnovao malu izdavačku firmu „Orbis“. Mladi Nabokov je trebalo da prevede Dostojevskog na engleski. Vera je radila u kancelariji kako bi zarađila dodatni novac za jahanje u Tigrartenu. Spazili su jedno drugo, ali se nisu valjano upoznali sve do pred kraj godine, na dobrotvornom balu. Nabokov je počeo da igra često šah s Verinim ocem. U jednom pismu majci govorio je o potrebi da se skrasi. Kasnije je za svog tasta rekao: „On tako dobro razume da je meni najvažnija stvar u životu, i jedina za koju sam sposoban, pisanje.“ I sama Vera je to sigurno vrlo dobro razumevala. Venčali su se u aprilu 1925. i tu je, zapravo, kraj vidljive priče.

Opisuju je kao izrazito povučenu osobu – još povučeniju čak i od svog muža. Zastrajuće je pribrana, svakako, i bila bi, stiče se utisak, surova prema svakoj gluposti ili drskosti nekog sa strane. Dok je naš razgovor tekao, i dalje vrlo obazriv i uopšten, osetio sam kako u gospođi Nabokov raste blaga nelagoda – kao da će neminovno morati da odbaci neki prostački intiman upit („Gospođo Nabokov, da li ste ikad upoznali stvarnu Lolitu?“). Konačno, rekla je: „Ta pitanja koja ćete postaviti. Gde su ta pitanja?“

„Pa, bile su neke dve stvari“, rekao sam. „Muž vam je posvetio sve svoje knjige, sve do jedne. To je veoma neobično, zar ne?“

„Zar jeste? ... Šta da odgovorim? Imali smo veoma neobičan odnos. Ali to ste znali i pre ovog pitanja. Još nešto?“

„Je li bio – je li bio veoma duhovit?“, pitao sam bespomoćno. „Je li bilo mnogo šala? Jeste li se mnogo smejali?“

„O, da. Njegov humor je bio divan. On je bio divan“, rekla je gospođa Nabokov. „Ali i to ste znali.“

Obzerver, 1981.

Postskriptum: Vera Nabokov je umrla 1991, deset godina nakon ovde zabeležene poseste. Kao što je Dmitri Nabokov rekao u govoru na njenoj sahrani: „Čak je i u osamdesetim godinama pomagala u pripremi mnogih izdanja dela svog muža, napisala predgovor za rusko izdanje njegovih pesama, pomogla u sastavljanju zbirke njegovih pisama, [i] uložila neizmeran napor u prevod *Blede vatre* na ruski...“ Sporadično sam, tokom te poslednje decenije, razmenjivao kratka pisma s njom; slao sam joj fotografije svoje dece, kako su se rađala; povremeno bi se pojavila kakva bibliografska vest o kojoj ju je trebalo izvestiti.

Često sam razmišljao o njoj. Ostala mi je neobično živa u sećanju. Delimično sam, prepoštavljajam, vrednovao uspomenu na svoju posetu jer mi je pružila živuću sponu s njenim mužem, prema kom sam se uvek odnosio kao prema idolu; u njoj je, činilo se, on i dalje živeo. Ali ovo ne objašnjava numererenu utučenost koju sam osetio kad sam se suočio s njenom čituljom.

Iz posvete Dmitrija Nabokova (11. april 1991):

Uoči rizične operacije kuka pre dve godine, moja hrabra i obzirna majka zamolila me je da joj donesem omiljenu plavu haljinu jer bi joj neko mogao doći u posetu. Imao sam jeziv osećaj da želi tu haljinu iz jednog sasvim drugog razloga. Preživila je *tom* prilikom. Sad, za svoj poslednji zemaljski susret, bila je odevena u tu istu haljinu.

Majčina je želja bila da se njen pepeo spoji s očevim u urni na groblju Klaran. U zanimljivom nabokovljevsom obrtu, bilo je poteškoća u nalaženju te urne. Nagonski sam htio da pozovem majku, da je pitam šta da radimo. Ali majke nije bilo da je pitam.

(Sa engleskog preveo Igor Cvijanović)